

A gyűlölet-bűncselekmények hatályos szabályozása, különös tekintettel a közösség tagja elleni erőszakra

Az elmúlt hónapokban különös hangsúlyt kaptak a gyűlölet-bűncselekmények az új büntető kódex elfogadása során. A gyűlölet vezérelte bűncselekmények, olyan bűncselekmények, amelyeket egy csoporttal szemben érzett előítélet motivál. A gyűlölet-bűncselekmények megvalósulásához egyrészt egy "alap-bűncselekmény" megvalósulása (pl. emberölés, testi sértés, rongálás), másrészt az e cselekményt motiváló előítélet szükségeltetik. A gyűlölet vezérelte bűncselekmények esetében az elkövető áldozatát egy vagy több jellemző tulajdonsága, így például vallása, etnikai hovatartozása, szexuális orientációja alapján választja ki. Azonban a büntetőjogi védelem akkor is megilleti az áldozatot, ha valójában nem is tartozik az adott csoporthoz, csupán az elkövető sorolja ehhez. Az emberek egyes tulajdonságai, például a bőrszín, a vallás, a szexuális orientáció a személyiség olyan lényeges elemének tekinthetők, amelyek a kiemelt, speciális védelem igényét is hordozzák. Emellett a kiemelt figyelmet az is indokolja, hogy az ilyen jellegű bűncselekmények különösen bomlasztóan hatnak a társadalomra. Hiszen a gyűlölet vezérelte bűncselekmények sajátossága éppen abban ragadható meg, hogy a sértett által képviselt egész csoport irányába azt az üzenetet közvetítik, hogy a csoport bármely tagja áldozata lehet ilyen jellegű bűncselekménynek. Ezért a gyűlölet vezérelte bűncselekmények nem csupán a konkrét sértettre gyakorolnak hatást, hanem az általa képviselt csoport valamennyi tagjára, a teljes közösségre.

A magyar Büntető Törvénykönyvben (Btk.) 1996 júniusában lépett hatályba a 174/B. § "Nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak" címmel, amely a rasszista indíttatású, kifejezetten a faji, etnikai, nemzeti-ségi származás és a vallás, mint védett tulajdonságon alapuló gyűlölet vezérelte bűncselekményekről rendelkezett. Emellett kifejezetten a gyűlölet vezérelte bűncselekmények kategóriájába tartozik a népiirtás (Btk. 155. §), apartheid (Btk. 157. §), közösség elleni izgatás (269. §), az önkényuralmi jelképek használata (Btk. 269/B. §), illetve a Btk. tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek lehetővé teszik, hogy a bírák figyelembe vegyék az elkövető rasszista motivációját, mint az aljas indok egyik formáját, és ezt súlyosbító körülményként számítsák be, például az emberölés és a testi sértés esetében.

2009-ben módosult a Btk. 174/B. § megnevezése közösség tagja elleni erőszakra, és ezzel párhuzamosan kiterjesztették a büntetőjogi védelmet a "lakosság egyes csoportjaira": *Aki mást valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt bántalmaz, illetőleg erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, büntetett követ el, és őt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő*. Amint arra az Alkotmánybíróság is rámutatott, a lakosság egyes csoportjai kitétel mögött az eltérő nézetrendszer vagy egyéb, tulajdonképpen bármely ismérv szerint elkülönülő személyek védelmének szándéka húzódik meg [30/1992. (V.22) AB határozat]. Emellett az immár bármely közösség védelmére alkotott szabály kereteit a

módosítás kiterjesztette az előkészültre is: "(3) *Aki a közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő*".

A törvény indoklása szerint a bűncselekmény jogi tárgya a nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjainak szabadsága és emberi méltósága; az emberi szabadság és méltóság, illetve a meghatározott csoporthoz való tartozás joga és ezen alapuló különbözőségek tiszteletben tartása. A bűncselekmény bárki ellen irányulhat, akár olyan személy ellen is, aki nem tartozik ahhoz a csoporthoz, amelybe az elkövető őt besorolta. A bűncselekmény elkövetési magatartása a bántalmazás vagy kényszerítés. Bántalmazás alatt a törvény, annak ellenére, hogy nem emeli ki, tetteles bántalmazást ért, amely olyan szándékos, közvetlen, más testére irányuló fizikai erőhatás, amely legfeljebb fájdalom okozására, vagy a becsület csorbítására irányul. Az elkövető a tényállást a sértett nemzeti, etnikai, faji, vallási vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása miatt valósítja meg.

2011 májusában kiegészült a tényállás az (1a) bekezdéssel, amely szerint három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki mással szemben valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt olyan, kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy riadalmat keltsen. Minden bűncselekmény közösségellenes is, így a törvény – akárcsak a garázdaság tényállásánál – megkülönböztetésül annak kihívó voltát jelöli meg. A kihívó közösségellenesség a közösségi együttélés szabályainak nyílt semmibe vételét jelenti. A kihívóan közösségellenes magatartásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy riadalmat keltsen, azonban a bűncselekmény megvalósulásához nincs szükség arra, hogy a riadalom be is következzen. A kihívóan közösségellenes magatartás tanúsításával megvalósítható bűncselekmény esetén nem szükséges, hogy az elkövető az ilyen magatartást a csoport tagja ellen tanúsítsa, elegendő, ha az dolog ellen irányul (T/6958. törvényjavaslat indoklás). Ezen módosítás Lex Gyöngyöspata néven terjedt el a köztudatban, és azokat a polgároroket is büntetni rendeli, akik nem teljesítik a polgárorségről szóló törvényben meghatározott együttműködési kötelezettséget.

2012. június 25-én az Országgyűlés elfogadta az új Büntető Törvénykönyvet, amely a Köztársasági elnök aláírását követően várhatóan a jövő év júliusában lép hatályba. Az elfogadott jogszabály többek között a gyűlölet vezérelte bűncselekmények terén is változásokat hoz. Korábban a tervezet társadalmi vitája keretében civil szervezetek (Amnesty International Magyarország, Háttér Társaság a Melegekért, Magyar Helsinki Bizottság, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda, Társaság a Szabadságjogokért) részletes javaslatot készítettek a gyűlölet vezérelte bűncselekmények hatékonyabb szabályozása érdekében. Kitértek többek között a védendő csoport

tok meghatározásának problémáira és a pontosítás lehetséges formáira (így pl. a nyílt lista valamint a zárt lista alkalmazásának lehetőségére, amely utóbbi álláspontjuk szerint kiiktatta volna a jogalkalmazásbeli bizonytalanságokat, illetve kizárta volna, hogy olyan csoportok is védelmet kapjanak, amelyeket nem személyiségük lényegi vonásaként meghatározott védett tulajdonság köt össze). A javaslat sok egyéb kérdés mellett rátért az előítélet által motivált, aljas indokból való elkövetés körébe tartozó bűncselekmények problémájára. A civil szervezetek tapasztalatai azt mutatják, hogy a jogalkalmazók sok esetben nem ismerik fel a gyűlölet-motivációból elkövetett cselekményeket, illetve problémásnak látták, hogy nem mutathatók ki az aljas indokból elkövetett bűncselekményeken belül az egyes indítékok, így a gyűlölet-bűncselekmények számára vonatkozóan sem állnak rendelkezésre adatok.

Az új Büntető Törvénykönyv "közösség tagja elleni erőszak" (217. §) és a "közösség elleni uszítás" (332. §) tényállások esetében a hatályos "nemzeti, etnikai, faji, vallási csoportokhoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz" részt kiegészíti a fogyatékos, szexuális irányultság és nemi identitás szerinti csoportok megnevezésével. A civil szervezetek álláspontja szerint jelzésértékű a védett csoportok körének ilyen jellegű bővítése, mert fontos üzenetet küld a jogalkalmazók és az egész társadalom felé azzal kapcsolatban, hogy ez a három csoport az őket érő előítéletesség miatt kiemelt jogi védelemben kell, hogy részesüljön. A törvény indoklása szerint egyrészt figyelembe vették a nemzetközi ajánlásokat, másrészt azt, hogy e csoportokkal szemben megnövekedtek a gyűlölet-bűncselekmények száma. Emellett a közösség elleni izgatás elnevezés – utalva a tényállásban korábban is szereplő elkövetési magatartásra – közösség elleni uszításra módosult. További eredménye a civil szervezeti nyomásgyakorlásnak, hogy a "közösség tagja elleni erőszak" előkészületének büntethetőségét az előzetes tervek szerint még sem törölték el.

Azonban e kisebb pozitív jogszabályi változtatások ellenére továbbra is kétséges, hogy a jogalkalmazás mi-ként kezeli majd e tényállásokat. Részben téves adatvédelmi előírásokra hivatkozva, részben pedig a bizonyítás könnyebb útját választva, vagy az indítékot fel nem ismerve más bűncselekményként történő minősítést alkalmazva, a nyomozóhatóságok és a bíróságok szinte soha nem alkalmazzák a fent említett "közösség tagja elleni erőszak", illetve "közösség elleni izgatás" tényállásokat. A 2005-2010 közötti statisztikákat figyelembe véve megállapítható, hogy ezen idő alatt mindösszesen 3 esetben született jogerős ítélet (Bírósági Határozatok Tára) – ami természetesen nem annak jele, hogy ilyen alacsony számban fordulnak elő gyűlölet vezérelte bűncselekmények, az indokok a fent említettekben keresendők. Azonban az új Btk. körül kialakult társadalmi vita, az eszközölt módosítások, valamint a civil szervezetek gyűlölet-bűncselekményekre irányuló kiemelt figyelme remélhetőleg a jogalkalmazót is ösztönzi, hogy a későbbiekben nagyobb hangsúlyt fektessen e bűncselekmények felismerésére, felismerésének esetleges oktatására, és a tényállás alkalmazására.

Dinók Henriett
tudományos segédmunkatárs